

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО
КАФЕДРА КРИМІНОЛОГІЇ
ТА КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРАВА

ЗЛОЧИННІСТЬ ЯК СУСПІЛЬНА ПРОБЛЕМА ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ В УКРАЇНІ

Матеріали Всеукраїнської студентської наукової конференції

(Харків, 4 листопада 2016 року)

У двох томах

За редакцією *А. П. Гетьмана, Б. М. Головкина*

Том 1

Харків
«Право»
2016

УДК 343.9(477)
ББК 67.9(4УКР)61
3-68

Редакційна колегія:

д-р юрид. наук, проф. Б. М. Головкін (голова);
канд. юрид. наук, доц. К. А. Автухов (відповідальний секретар);
канд. юрид. наук, доц. В. В. Пивоваров;
канд. юрид. наук, доц. М. В. Романов;
д-р юрид. наук, проф. О. Ю. Шостко;
канд. юрид. наук, асист. О. В. Новіков

Злочинність як суспільна проблема та шляхи її вирішення в Україні : матеріали Всеукр. студ. наук. конф., м. Харків, 4 листоп. 2016 р. : у 2 т. / за ред. А. П. Гетьмана, Б. М. Головкіна. – Т. 1. – Х. : Право, 2016. – 166 с.

ISBN 978-966-937-086-0

ISBN 978-966-937-087-7 (т. 1)

ISBN 978-966-937-087-7 (т. 1)
ISBN 978-966-937-086-0

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2016
© Видавництво «Право», 2016

ПОБІЧНА ШКОДА ЯК «ТІНЬОВИЙ» ЕЛЕМЕНТ «ЦІНИ» ЗЛОЧИННОСТІ

Злочинна діяльність, як явище антисоціального спрямування, спричиняє значні втрати особистісного, майнового та морального характеру. При цьому загроза первинних або ж рецидивних криміногенних проявів зумовлює необхідність в утриманні цілої системи запобіжних та нейтралізуючих злочинність механізмів, що, у свою чергу, тягне за собою значні витрати економічного характеру. Шкода, яку злочинність як негативне суспільне явище завдає перманентно, – це побічна шкода від злочинності, яка являє собою структурний елемент «ціни» злочинності. «Перманентність» заподіюваної шкоди в даному випадку обумовлюється тим, що побічні витрати обумовлюються існуванням злочинності як соціального явища. Злочини завжди супроводжували людство, а тому говорити про можливість викоринити злочинність раз і назавжди, на сьогоднішній день, вбачається малоймовірним.

Перед тим, як перейти до безпосереднього розгляду питання побічної шкоди, потрібно надати змістовну дефініцію такої кримінологічної категорії, як «ціна» злочинності. Найбільш обґрунтоване та комплексне визначення цього поняття було запропоновано В. В. Голіною. Під «ціною» злочинності авторитетний учений-правник розуміє прямі або ж побічні витрати фізичного, матеріального, духовного та морального характеру, яких зазнає людство внаслідок вчинення злочинних діянь, витрати, яких зазнає соціум у зв'язку із необхідністю подолання наслідків злочинних діянь, утримання всієї правоохоронної, пенітенціарної системи та інших інститутів держави, а також сукупні активи кримінальних організацій і їх витрати на підтримку своєї протиправної діяльності [1, с. 10]. З вищезазначеного визначення вбачається, що автор фактично підрозділяє таку сукупну категорію, як «ціна» злочинності, на наступні складники: а) «ціна» поточної шкоди від злочинних посягань; б) «ціна» превентивних заходів по запобіганню злочинності; в) «ціна» як «бюджет» злочинної діяльності. Під «ціною» поточної шкоди від злочинних посягань ми розуміємо матеріальні, особистісні та моральні втрати суспільства у зв'язку із дійсним фактом вчинення окремими індивідами суспільно небезпечних посягань. Що ж стосується «ціни» превентивних заходів по запобіганню злочинності, то під нею слід розуміти витрати, яких зазнає соціум у зв'язку із необхідністю забезпечити належне функціонування механізмів та інститутів, які направлені на упередження проявів девіантно-кримінальної поведінки з боку окремих індивідів. Саме втрати на превентивні заходи і складають основу «ціни» побічної шкоди від злочинної діяльності. Коли ж ми говоримо про «ціну» як бюджет злочинної діяльності, то під нею ми розуміємо капіталізований виразник економічного базису здійснення злочинної діяльності злочинних організацій та організованих груп.

До непрямого збитку від злочинності належать кошти, що витрачаються державою на боротьбу зі злочинністю і вартісний вираз її негативних соціальних наслідків (дезорганізація сім'ї, зниження продуктивності праці, додаткове навантаження на інститути соціалізації і ресоціалізації тощо), утримання правоохоронної системи, різноманітних охоронних, фіскально-ревізійних структур, витрати на навчання і підвищення кваліфікації співробітників правоохоронних органів, витрати на наукові розробки (дослідження). Пропонуємо також до непрямого збитку від злочинності включати зловживання представників правоохоронних і судових органів, а також породжену механізмом криміналізації тіньову економіку. І це ще не повний перелік прямого і непрямого збитку, адже його вичерпного переліку не існує у кримінологічній науці, а можливість підрахунку

ку зазначених збитків у грошовому еквіваленті у певних випадках носить лише штучний характер [3, с. 313].

Відомий кримінолог В. В. Лунеев відмічає, що основна трагедійність нашого положення полягає в тому, що ми точно не знаємо реального узагальненого обсягу злочинності; не знаємо її повних соціальних та економічних наслідків; не знаємо дійсної ефективності боротьби зі злочинністю; не знаємо, у що вона у цілому обходиться нашому народу; ми не маємо адекватного прогнозу її можливого розвитку на основі інтенсивних змін у світі і в країні. При першому обережному оціночному наближенні до економічної ціни злочинності вона є колосальною [2, с. 60].

На сьогоднішній день існує два підходи до характеристики побічної шкоди як кримінологічної категорії: а) кількісний; б) якісний. На нашу думку, шкода від злочинності має змішаний кількісно-якісний характер. Її «кількісні» показники відображаються в математичних величинах, які наочно ілюструють рівень втрат та шкоди економічного (матеріального) характеру, що завдається безпосередніми проявами досліджуваного негативного явища. Проте підрахувати всі витрати побічного характеру в точних цифрах неможливо. Однак приблизні підрахунки дозволяють нам скласти власне уявлення щодо характеру побічної шкоди, її негативних соціальних та економічних наслідків. Якісна сторона побічної шкоди дозволяє нам скласти системне уявлення про негативний вплив злочинності на суспільно-політичну та соціально-економічну сферу існування конкретної суспільної формації або ж усього людства загалом. На відміну від прямої шкоди злочинності, побічна шкода більшою мірою придатна для її математичного обчислення, адже вона формується переважно із витрат економічного характеру, які спрямовані на превенцію злочинних проявів.

Для того, щоб наочно переконатися у значимості питомої ваги побічної шкоди в структурі «ціни» злочинності, пропонуємо звернути увагу на статистичні дані, які ілюструють витрати на утримання інститутів активної (система органів Міністерства внутрішніх справ, Служби безпеки України та прокуратури) та пасивно-активної (органи пенітенціарної системи) превенції. Так, на забезпечення функціонування системи органів Міністерства внутрішніх справ, Служби безпеки України, органів прокуратури сукупно було витрачено: у 2015 р. – 36 787 086,5 тис. грн. [4]; у 2016 р. – 50 051 204,4 тис. грн. [5]. Що ж стосується витратків державного бюджету на утримання органів пенітенціарної системи, то вони склали: у 2015 р. – 2 962 334,0 тис. грн. [4]; у 2016 р. – 35 23 676,1 тис. грн. [5]. Таким чином, ми можемо констатувати наявність поступально-зростаючої динаміки збільшення витрат на утримання інститутів активної та пасивно-активної превенції. Коли ж ми говоримо про реалізацію комплексних програм з профілактики правопорушень на 2016–2020 рр., то на обласному рівні середній розмір витрат на їх проведення становить 12–15 млн грн.

Отже, під побічною шкодою ми пропонуємо розуміти структурний елемент «ціни» злочинності, який визначає характер витрат, які несуть держава та суспільство у зв'язку із запобіганням злочинності.

Список літератури

1. Голіна В. В. «Ціна» злочинності: що ми про неї знаємо? / Володимир Голіна, Наталія Сметаніна // Голос України. – 2013. – 13 лип. (№ 127). – С. 10.
2. Лунеев В. В. Модернізація в умовах преступности / В. В. Лунеев // Государство и право. – 2012. – № 5. – С. 56–67.
3. Сметаніна Н. В. Поняття і структура «ціни» злочинності у сучасній кримінології [Електронний ресурс] / Н. В. Сметаніна // Право і суспільство. – 2014. – № 5.2. – С. 312–316. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2014_5.
4. Про Державний бюджет України на 2015 рік [Електронний ресурс] : Закон України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80-19/page3>.
5. Про Державний бюджет України на 2015 рік [Електронний ресурс] : Закон України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/928-19/page2>.

Науковий керівник – д-р юрид. наук, проф. В. В. Голіна